

МССЈ

БЕОГРАД

8–11. IX 2010.

**НАУЧНИ
САСТАНАК
САДВИСТА
У ВУКОВЕ
ДАНЕ**

ДВА ВЕКА САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ
КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА

40/1

БЕОГРАД, 2011.

Милица Радовић-Теших*
Учитељски факултет у Београду

ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЛЕКСИКЕ ХРАНЕ И ПИЋА У ПОЕЗИЈИ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

У раду се анализира лексика хране и пића као и шира лексика из те појмовне области. Примећује се да су у поезији Љ. Симовића бројни мотиви са овом лексиком. Њена функционалност и естетизовање исказује се симболиком језичких облика на фолклорном и индивидуалном плану.

1. У поезији Љубомира Симовића преплиће се неколико лексичких тематских области које у видокругу човековог живљења чине елементарне услове за његов физички и психички опстанак. Међу њима упечатљиво место заузима лексика хране, пића те јела уопште, јер је битна линија песништва Љубомира Симовића проткана умноженим сликама хране и пића које се лоцира на столовима, софрама, пијацама, кухињама, шпоретима и другим различитим местима.

После језика, храна је најсигурнија потврда идентитета, по речима Давида Албахарија, који последњих двадесетак година живи у дијаспори.¹ Зато се и носталгија за својим крајем обично највише испољава због недостатка матерњег језика и хране која је конзумирана у детињству и младости. Осим језика као темељне одреднице идентитета, храна и јела која једемо такође су битна компонента у типологији традиционалних култура.

Речи којима се означавају основни облици хране спадају у тзв. „обичне“, свакодневне речи које именују појмове од виталног значаја за сам живот. Лексика основних облика хране у српском језику по правилу је општесловенска те припада старијим језичким слојевима. У поетском тексту она, да би била функционална, мора бити утемељена у језичком памћењу. Стога је очекивано да она у песничком тексту најбоље чува духовну и менталну матерњу мелодију испољену кроз оживљена архаизирана значења, фразеологизме или

* milica.radovic.tesic@uf.bg.ac.rs

¹ „Политика“ 18. 12. 2008, стр. 14.

нова значења настала метафоричким односно метонимијским језичким обрасцима.

2. У песничком језику Љ. Симовића она се по облицима употребе своди на израз чије формуле често налазимо и у једноставним структурама израза народног језика (који је изворно сачуван у *Српском рјечнику* Вука Караџића), иновативно обогаћеним особним поетским виђењима стварности која могу постати општа и универзализована. Означавање потребе за храном, њено конзумирање, готовљење, одлагање, чување и сл. налазе се меморисане у националном језику. У индивидуалном песничком поступку на стваралачки начин та значења се продубљују, надоградњу и естетизују. Колективна језичка меморија модификована је тако личним уметничким поступцима којима се поједина нова значења речи стављају у раван естетског и изазивају уметнички ефекат.² Стваралачка надоградња над ругалицама, клетвама, питалицама, здравицама, поспрдицама и сл., подстиче лексичке могућности језика, стављајући често и обичну храну као темељну саставницу живљења у жижу непрестане борбе сила добра и зла. Привлачност стихова овог песника није дакле у самом избору лексике – она је свакодневна и обична – него у богатству и дубокој симболичкој структури њених значењских нијанси. У читању најчешће, због осећаја лакоће израза, заправо његове језичке утемељености, нисмо свесни зашто нам се такви стихови свиђају. Услед познавања граматичке структуре матерњег језика, међутим, читалац Симовићеве стихове прима као што прима сваки драматичан догађај, као нешто што се догађа или може да се догоди.

3. У овој поезији мотиви *присуства*, обиља хране смењују се са мотивима *одсуства* и немања хране. Амбивалентност употребе ове лексике транспонује се на више супротстављених поетских слика: од сцена изобиља до сцена сиромаштва и беде, од ситости на гозбама до глади и немаштине са сликама замишљеног обиља. У борби између добра и зла (или обрнуто) улога онога материјалног што омогућава живот на земљи, дакле хране, многоструко је уплетена. Храна као јело иначе припада најуниверзалнијем културном миљеу, она одржава живот на земљи, само су кулинарски ритуали различити. „С храном у мени расту ведрина и вера“, каже песник у песми „Просветљење“. Претварање хране у јело и сам начин тог претварања је прелазак природног у културно.³ Хаос, ентропија, неред који се јављају у одређеним друштвеним периодима – код Симовића најчешће у ратовима – највише се огледају у присуству или одсуству конзумирања (обиља) хране, или у њеним остацима после гозбе. Гротескне су, раблеовске и иронично обојене слике помешаности хране у стиховима: *С астала спирају вуну и чекиње, / подлажсу казане, окрећу ражњење, / расту брда свињетине, / овчетине, риба, / надмеће се потоп свињске крви / с потопом свињске и овнујске масти* (песма „Питалица о празнику“).

² „Уметничка емоција је безлична“, вели Т. С. Елиот у тексту *Традиција и индивидуални таленат* (Н. Петковић, *Поезија и критика*, Српско Сарајево, 2002, 119.

³ У вези са речима које значе храну у најширем смислу (дакле све оно што се једе) терминолошки иду и речи које значе посуђе, просторије, занимања и сл.

Али, било да је буквално има напретек, или је нема уопште, храна је као симболичан појам присутна у живим песничким сликама које су скоро чулне, као да их гледамо на сликарском платну. У прилог овоме иду и наслови многих песама који нас се обиљем асоцијација доимају као мртва природа у сликарству: *Розбратна, Подела хлеба*⁴, *Тањир пасуља, Крунисање бундеве, Мртва природа са празним тањиром, Кванташка пијаца, Читајући српскохрватску лексику рибарства Велимира Михајловића и Гордане Вуковић, Кувам у земљаном лонцу, Пред винским и ракијским подрумом браће Тодоровић, Кујна и остава, Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици, Доручак, На столу хлеб и вино, Љуска од јајета* (наслов збирке), *Поглед по кујни, поглед кроз прозор и поглед у будућност, Питалица пред „Мртвом природом са трешњама и сиром“ Луиса Мелендеса сликаном за краљевску збирку у палати Аранхуес*. И то нису сви наслови песама које се могу читати као слика што се гледа, има их још па би се једна језичка анализа лексике хране могла спровести и само на основу њих.

4. У лексичко-семантичком приступу поетском тексту издвојене и осамостаљене речи у одређеном синтагматском окружењу, за разлику од њихове употребе у обичном говору, добијају нови смисао и граде зачудне поетске слике. Да бисмо нпр. схватили смисао речи *кашике* у стиховима: *Ми смо у мастионицу Савину песак усули, од таковског грма кашике издељали*, морамо да посегнемо за традицијом и историјским памћењем. У другом примеру можемо се запитати какве поетске перцепције изазивају Симовићеви стихови: *Оглувесмо од звона и тигања*, где се лексеме *звон* и *тигањ* неочекивано вежу узрочном адвербијалном одредбом па се симболика духовног и материјалног ставља у исту раван. Храна се изједначава са природним појавама у стиху: *Одједном смо гладни свега: / гладни супе, гладни сунца, гладни снега*. Књижевну надоградњу имају код овог песника и онеобичени спојеви: *сејање коприве, вејање соли, кување чокула, зујање салате, шапутање тигања, дремање гробља* и сл. Лингвистички и књижевни приступ песничком тексту могу да се допуњују посебно у откривање семантичке и симболичке структуре појединих речи. Логично је што се она крије у дубљим, често архаичним слојевима ослоњеним на традиционалну културу, слојевима које језик памти: веровања, магијске радње, обреди, ритуали. Тако симболика језичких облика исказује се у овој поезији на два начина: фолклорно (ослоњена на етничко: *По гробу ми јабуке бубњају*⁵) и уметнички (у ауторовој креацији) где поједине лексеме ступају у неочекиване синтагматске односе (*Доћи ће време*

⁴ Незаобилазна је асоцијација на библијске сцене али и на сликарска платна.

⁵ У религији биљака и воћа познато је да код Срба (и не само Срба) да јабука има везе и са доњим светом. Симболика јабуке је иначе вишезначна. У Чајкановићевом *Речнику српских народних веровања о биљкама* каже се: „Ј. се радо употребљује и за мртвачку жртву; кад ко умре, доноси му ј. ... о празницима породица покојникова меће му их на крст... или му их о задушницама, закопава у гроб, код главе“ (Чајкановић 1994: 4, 93). Варијанте тог обичаја су у народу и до данас сачуване. Оно што је песник додао као своје је глагол: код Симовића на гробу јабуке *бубњају*, што поетској слици даје друге (неочекиване) асоцијације. У другим стиховима симболика јабуке је свакако другачија (нпр. *лети Жича, лете Високи Дечани, / пуна јабука, пред њима / Теле-кула*)

без хлеба и соли, / кад ћемо по гробљима коприву сејати; И телећу чорбу без телетине /су ми дали).

5. За ову прилику посматрали смо лексику хране и другу лексику терминолошки везану за храну: глаголе једења, речи које означавају стања везана за (не)једење, посуђе, просторије, занимања и сл. пратилачке појмове из осам збирки сакупљених у књизи „Песме“, књига прва, Стубови културе, Београд 2005. Терминолошки посматрано кључне, и најфреквентније речи могу се појмовно класификовати у више ужих група. Запажа се нешто бројније учешће основних, универзалних лексема хране (природне, куване, печене: *месо, млеко, со, брашно, кромпир*) и простих али елементарних кулинарских облика (*хлеб, печење, погача, сир, чорба, супа*):

- основна храна⁶: *брашно/жито, месо/сланина: јажњетина, овчетина, говеђина, коњетина, свињетина, вепровина, пришута, млеко, јаја;*

- јела: *хлеб/погача/проја, печење, чорба, супа, пита, паприкаш, пасуљ*

- зачини: *со, бибер (ређе);*

- рибе: *шаран, смуђ, сом, кечига, деверика (углавном речне);*

- поврће: *кромпир, лук, коприва, зеље, пасуљ, грашак, купус, боранија, тиква, цвекла;*

- воће: *јабука, лубеница/бостан, крушка, шљива, грозђе, (ређе друго воће);*

- пиће: *вино, ракија, вода, пиво (ређе);*

- посуђе: *тањир, лонац, тигањ, кашика, кутлача, шерпа, чинија, чанак, нож, сланик, буре, чокањ, бачва, каца, казан, чајник, пржувља, шпорет.*

- занимања: *кувар/куварица, пекар/пекарка, крчмар/крчмарица, винар, домаћица, ракиција, винција*

- просторије, предмети: *пијаца, кујна, крчма, сто*

- остало: *рерна, розбратна, кокице, двопек, доручак, ручак, уље маслиново, пиће, храна, сало, гуска, патка* и др.

Међу наведеним речима ретке су речи страног порекла (*розбратна, рерна*), а такође нема ни модерних јела, што је свакако у складу са општим миљеом песама.

Шире гледано, аналитички је упутно показати глаголске и придевске речи које прате дату лексику. Знатно је више глагола, док сами придеви, посебно у атрибутској функцији мање су карактеристични за ову поезију:

- глаголи: *осолити, осладити, ољутити, омастити, јести⁷, појести, пити, вечерати, хранити се, оњушити (месо и супу), спремати (гозбе), ку-*

⁶ Књижевни критичари су најчешће Симовићеве песничке мотиве са лексиком хране и пића именовали као песме „о малим стварима и једва приметним уживањима“ (Види Предговор А. Јовановића у књ. *Најлепше песме Љубомира Симовића*, Просвета, Београд 2002, 13) или су их ставили у значењски и метафорички дубљи језички слој као компоненту наслеђа карневалске културе која се осим пренаглашене телесности, хаотичности, гротеске и сл. ослања и на „слике наглашеног обиља у храни и пићу“ (Делић 2009: 178–487). Нашем фолклорном миљеу једнако би можда одговарао термин: вашарска култура или култура празничних светковина.

⁷ У српском је глагол *јести* стандардни, немаркирани облик за значење „жвакати и гутати храну стављајући је у уста“. Ако се, међутим, та иста радња изводи са било каквим пратећим елементима, било количински, начински или другачије, по правилу се употребљавају други глаголи експресивног значења: *гутати, кркати, ждерати, ождирати се, мљацкати, крвљати,*

вати, убуђати се, прокиснути, усирћетити се, изветрити, појити, вечера-ти, вејати, пушити се, посолити, замастити, побиберити, сецкати, сипати (зејтин), умакати, сркати, солити, жвакати;

▪ придеви: гладан, жедан, говеђи, свињски, рибљи, мастан, клизав, кухињски, никољдански (риба), жути (диња), маснији, врелији, најсочнији, најзрелији, уљани, хлебни, вински.⁸

6. Занимљиво је обратити пажњу на песничке поступке у језичком изразу и распореду мотивних лексичких елемената. (Смисао лексичко-семантичке анализе речи-појмова у увек хетерогеном и вишеслојевитом песничком тексту ја иначе видим пре свега као испомоћ књижевнотеоријским интерпретацијама које се мање-више површно баве самим језиком поезије.) Пошто су речи/лексеми грађа за књижевну уметност, онда у лексиколошкој анализи поетског текста треба открити како се од обичних, „истрошених“ речи стварају живе поетске слике естетски релевантне.⁹ Поменута лексика ступа у различите синтагматске и парадигматске односе на основу којих се типолошки могу издвојити следећи поступци:

а) Један од најчешћих начина универзализације поетских слика је н и з а њ е, ређање синтаксичких јединица (асиндетско и синдетско) – набрајају се речи, синтагме, независне и зависне реченица. Набрајање као стилски поступак је иначе карактеристично, рекли бисмо као манир, у књижевном делу Љ. Симовића (укључујући и његове драмске и прозне текстове):

На голом столу / тањир кашика хлеб; Нема соли, брашна, гаса, воска; Давали смо маст, сланину, јаја, / вуну, пасуљ, брашно, месо, сало; На трави, у тањирима чаше, јагњетина, вино, чаше за вино; Они пеку, на износе, печене, гуске, свиње и волове; Руке што у ветар пред намерника износе / хлеб воће млеко покривач лампу сено; И јаја, и млеко, и сир, и лук / све се дели за дванаести пук; Ни сребра, ни злата, ни брашна, ни соли; Сечем у тигањ три режња сланине ... / Сланина почиње да цврчи, разбијам јаје; Пуше се лонци / на лонцима звецкају поклопци / међ лонцима шапућу тигањи; Да оберем онај грашак, / Да претребим онај пасуљ... / да посолим, да испржим.

б) Сликвитост се обезбеђује и а п о с т р о ф о м, обраћањем храни вокативним обликом: *Чашо вина, хлебе, свето слово!; Шљиво крај извора! /*

бакелати, прожидирати итд. (Слично важи и за глагол *пити* у односу на *локати, пијуцкати, наливати се* итд.). Ипак, Симовић у песми *Балачко војвода* није употребио ниједан експресивни глагол, али зато глагол *јести* поновљен вишеструко ставља у такав однос да он поприма асоцијације елемената хумора, гротеске, ругања изазиване сликама антикултурног и неумереног узимања хране: *Једе, / гледај га како једе, не једе само рукама, него и ногама, / с говеђине се на овчетину баца, / меша посно с мрсним, / печено с куваним, прокувано с пресним, једе заклано, једе удављено, одерано, ошурено, рашчерувано / ... / забреко бреќе, / тешко дише, / али једе, / непоколебљиво једе, / једе, једе, једе, / до побједе!*

⁸ Не може се чак рећи да је песник тежио разноврности хране, а још мање разноврности јела. Многа недостају, нарочито она која су данас у српском јеловнику честа: нема роштиљске хране, мусаке, гибанице, сарме итд. што опет говори да овај песник поетским сликама жели да постигне други ефекат.

⁹ О томе су писали руски формалисти. Уп. Viktor B. Šklovski, 1969, посебно наслове: *О поезији и замном језику и Умјетност као поступак* (1969: 21–51).

Уље маслиново; Дођи, флашо, упомоћ чокању! Дођи, пројо, упомоћ купусу!; Вама, хлебе и вино итд.

в) Један од језичких израза у вези са храном су *п о р е ђ е њ а*: *Длан благ као погача; Да је /реч/ у устима осећам као залогаш меса; Носи шарана као кило сребра; Жедан као песак, као со; Ко звоно сија ракија из полића.*

г) Лексика хране и Симовићевим песмама често се јавља у *п а р т и т и в н и м* синтагмама, насталим најчешће језичким механизмом метони-мије: *чаша вина, тањир јаније, залогаш меса, 70 кила меса, плећка меса, брда свињетине, овчетине, тањир купуса, Тањир пасуља* (наслов песме¹⁰), *точак сира, срце лубенице, семе жита, чаша воде, чинија трешања, лонац пасуља, чашица ракије, тањир шљива, чено белог лука, парче хлеба и др.*

д) Распоред лексике хране чест је у очекиваним колокацијама, исказаним обично *н а п о р е д н и м* синтагмама: *без хлеба и соли; ни брашна ни соли; додаје му зачине и со; ни храна ни лек; амбари пуни жита и мишева; од жеђи и глад; месе тите и погаче; хлеб и вино; од хлеба и лука; хлеба и сланине; оњушиш месо и суну.*

ђ) Лексика хране је често у констатацијама исказаним *о б а в е ш т а ј н о м* предикатском реченицом у фолклорним формулама или клишеима народних бајки, предказања, изрека или пословица¹¹: *Круна је со / на печеном кромпиру; Дођи ће време без хлеба и соли; Добро је кад ротквицу имаш да посолиш; Није Божић тањир сувих шљива; Ово је вино заседа у мраку; Убиле су га пушке пшеницом набијене; Овим би хлебом ексер могао да укуцаш; Злато је кукуруз, злато је сунцокрет.../ И ова тиква у купусу је злато; Благо оном ко и кромпир из пепела/ прима као најскупље што се може/ примити од човека или бога¹².*

е) Храна, помешана посна и мрсна, разноврсна животињска и биљна, често се појављује у *к о н т р а с т н и м* онеобиченим спојевима или поновљено у гротескним сликама свеопштег хаоса, прождрљивости, опште пометње која се граничи са библијским и апокалиптичним сликама хипербо-лисаних пропаста¹³: *и у млеко ми лију вино и мед .../ у то млеко /ће ми / канути гујин јед; силазим из облака у кујну; кад ће миша кашиком извући из тањира; жена у мушким цокулама носи тањире; Што год дотакнеш – клуну, огњиште, хлеб / најезиш се од студени и плесни; Кад ће те даждевњак из хлеба јести, Ако је ово лебац, шта вам је камен; На Житној пијаци, / без иједног*

¹⁰ У овој прилично загонетној песми *тањир пасуља*, одн. сам *пасуљ* који је *врућ/мирише/као мајка кујна и башта* има посебну симболичку вредност, он је извор живота (опет утемељено у националној култури) што се може извести из завршне поенте песме: *почињем да једем / једем озбиљно / једем полако / тај пасуљ ми / све грехове / прашта* који кроз конзумирање хране оптимистички враћају вредност животу, ослобађајући га и од грехова.

¹¹ *Храна* као појам и глагол *хранити* иначе се често срећу у народним пословицама, заклетвама: *Тако ми мајчине хране; О чем човек радио о том се и хранио; Храна и брана. Рече се за какву важну ствар без које се не може живљети. И храну ми штеди и ћеју ми храни.*

¹² Уп. Вукову народну пословицу: *Благо оном кога срећа храни, а тешко оном кога снага храни. – Благо тебе кад си луд (варијанта: Благо оном ко рано полуди) или код Његоша: Благо томе ко довијек живи, / имао се рашта и родити.*

¹³ Уп. Л. Делић, 478-487.

јединог зрна жита; Нит јесен лечи, нит рана сроста, / сви су ме редом клали и јели.

7. Ако обратимо пажњу на појединачне лексеме, онда на прво место, што је и очекивано, долази варирани мотив *хлеба* (код Симовића ређе дијалекатски облик: *лебац, леб*¹⁴). У народној митској представи *хлеб* је иначе симбол благостања, али и важан сакрални пратилац многих обичаја: верских празника, свадби, рођења, сахрана и др. Мотив *хлеба* у Симовићевој поезији симбол је хране уопште, што у оскудним временима значи сигурност¹⁵. Стихом: *Па ћутим пред људима што ме хлебом госте; Ако си гладан, / ево хлеба, једи* изражава се захвалност ономе ко нам даје хлеба, ко нас нахрани. Хлеб се понекад изједначава са божанским, као свети божји дар: *Чашо вина/ хлебе, свето слово!* Још дубљу симболику има *хлеб и со* у стиховима: *Од њихове се силе ослободи,/ једином силом коју имаш,/ хлебом и сољу; Угледасмо дрвени сланик и хлеб,* а посебно стих: *Хлеб у сланик умочивши, запитах се:/ има ли друге цркве, / осим ове.* Познато је да *со* заједно са *хлебом* има значајно место у народним обичајима и фолклору. Код многих народа, па и нашег, обичај је нуђења госта хлебом и сољу што је знак највеће љубави и уважавања према госту.¹⁶ У народном култу посебну симболику имају *хлеб и вино* што илуструје песничка слика у стиху: *На столу хлеб и вино, и јеванђеље или у обраћању: Вама, хлебе и вино,/ вама мудра искуства ...* у којима видимо да *хлеб и вино* спаја људе, спријатељује оне који заједно једу, крепи душу. Да су хлеб и вино заузимали значајно месту у народној култури потврђују и познати стихови из народне песме „Марко Краљевић и Мина од Костура“: *Сједи Марко с мајком вечерати / сува љеба и црвена вина.*

7. 1. Од друге хране у овој поезији се посебно симболизује *месо* (врсте и облици припремљеног меса: *овчетина, јагњетина, говеђина, свињетина, коњетина, вепровина, пришта*) као мрсна храна. Обично у ироничном представљању богате трпезе (као метафоре богатства, изобилља) где је само присуство хране знак животне снаге, метафора самога живота, док је у контрастираним сценама – неумерено једење хране знак пролазности, умирања, смрти, а само одсуство хране (дате обично у замишљеним сликама, нпр. у песми *Видик у Аушвицу*¹⁷) знак је беде и немања онога што је неопходно за живот, што га елементарно одржава. Разуме се да и месо и мрс уопште има дубљу семантичку позадину у примерима: *Да је /реч/ осећам као залогај меса; ево овчетине, риба, јабука, тића / блажена чељуст бакарно месо чупа; ко је тај ко стрела и коље ... / за 70 кила меса; неће склонити /челник/ шапу с плећке меса; Из шуме говеђих у шуму свињских пришта; где се с обе стране / уздижу сланине клизаве и масне* итд. У свим наведеним примерима *месо* (као

¹⁴ Ређи лексички варијетети, појављују се у Симовићевој поезији још само у два случаја: *кујна* и *говеђина*. Речник САНУ оба облика упућује на у савременом стандарду чешће: *кухиња* и *говедине* али без икаквих (дис)квалификатива.

¹⁵ У западној Србији иначе *јести хлеба* значи уопште *јести, ручавати*, па реченица: *Хајде да једемо хлеба* значи: *Хајде да ручамо.*

¹⁶ Фразеологизам *јести с неким со и хлеб* значи „живети с неким у слози“.

¹⁷ В. симболику *јаја* у тексту *Три видика* у Видику на две воде у: Милосав Тешић, *Есеји и сличне радње*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2004, 70.

храна животињског порекла) изазива махом негативне асоцијације, понекад ироничне, понекад црнохуморне, саркастичне.

7. 2. Супротно месу као мрсној храни, моћну симболику у целокупној Симовићевој поезији (укључујући и најновију збирку „Планета Дунав“) има лексема *риба* (и разне врсте најчешће речних риба: *шаран, смуђ, сом, кечига, итука*), као бића која живе у води и уловљене, односно припремљене као посна храна за јело; риба је нарочито присутна у обредима везаним за пост (нпр. за Бадњи дан), сахране и смрт. Риба иначе у нашој религији, а још више у другим религијама има хтонску симболику и доводи се у везу са доњим светом.¹⁸

Неколико стихова илустроваће сложену симболичко-семантичку структуру у поетском тексту: *Ко живи у кући с рибом изнад крова; Добро је кад имаш гуску и свињу, за мрс, / а шарана и смуђа за пост, и добро вино!; Испред њега на тањиру / леже кости свиња, коза ... кости риба и рибара; крај кантара / са којих блистају рибљи репови; бацало се доље, у реку меса, на у корпе, у џакове, у лонце / трпало рибе дебеле, рибе масне, рибе окате, рибе морске и речне.*

8. Ако бисмо по фреквентности наводили даље лексику, онда би то изгледало овако: *јаја, млеко, сир, погача, проја, жито, кукуруз*; од поврћа: *кромпир, лук, паприке, парадајз*, (често бели и црни лук), *пасуљ, купус*; од биљака су чести као храна *коприва* и *зеље*, од воћа: *јабуке, бостан / лубенице, ређе крушке, брескве*. Посебне поетске слике граде се са посуђем где се најчешће јављају: *лонци, кашике, тигањи, кутлаче, чаше, чиније, чокањи, сланици, бачве, бокали. Кухиња* (код Симовића *кујна*) је у многим стиховима место догађања, често топлине (*мирише као мајка кујна и башта; силазим из облака у кујну; како лепо пред јесен миришу кујне*), незаобилазан појам где храна доминира. У кухињи је и сцена у којој су радње у вези са храном за *домаћицу* химна животу: *радост сецкања лука, радост мирисања, / радост удисања, звецкања, сипања зејтина, / радост светлуцања, радост умакања / залогоја хлеба у жуманце, / радост сркања, сољења, радост жвакања*. Врло честе су *крчме* (*крчмарари, крчмарке*), *пекаре* (*пекари, пекарке*), *куварице, кувари* које издвојене ван стиха наравно не делују нимало песнички, али кад песник каже: *У бифеу „Ловћен“ у Автовцу / млада крчмарица урамљена у врата*, онда је поетска слика као нацртана.

9. Као што видимо, Љ. Симовић у својој поезији доследно посеже за арсеналом најједноставније лексике хране и пића (и за другим речима које ту лексику прате) ослањајући се на темељну симболичку у продубљену семантичку структуру тих речи и тако гради своју слику света иронизирајући тај свет у коме почесто анимално надмашује духовно. Он при том разобличује фолклорне, обичајне и вашарске слике које су једна од темељних одредница таквог поједностављеног света. Функционалност ове лексике у поетском изразу осликава се кроз симболе традиционалне културе у којима она чини ви-

¹⁸ Уп. В. Чајкановић: „Код многих народа „риба је симбол душе: у њој је инкарниран дух предака“ (1994: 1, 126-7).

соко позиционирану константу, која на различите начине повезује материјалне и духовне компоненте живљења. На тај начин храна повезује времена и просторе, универзализује историјске удесе полазећи од локалног (препознатљивог западносрбијанског) миљеа ка општем људском, свевременском и свенационалном. У том смислу она је истовремено и својеврстан документ о (србијанској) средини, њеној храни и кухињи а самим тим и документ о културном идентитету.

Кључне речи: лексика, храна и пиће, јела, поетске слике, симболи

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Кодови 1997:** *Кодови словенских култура. Храна и пиће*, зборника радова, Београд: Сlio, бр. 2, год. 2, 5–177.
- Тројановић 1896:** С. Тројановић, *Старинска српска јела и пића*, Српски етнографски зборник, књ. II, Београд: САНУ.
- Чајкановић 1994:** В. Чајкановић, *Студије из српске религије и фолклора 1910–1924; Речник српских народних веровања о биљкама*. – Сабрана дела из српске религије и митологије, књ. 1, 4, Београд: СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партедон М.А.М.,
- Šklovski 1969:** V. B. Šklovski, *Uskrnsniće riječi*, Zagreb, 186.
- Петковић 2002:** Н. Петковић, *Поезија и критика*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 39-210.
- Делић 2009:** Л. Делић, *Наслеђе карневалске културе у поезији Љубомира Симовића*, Летопис Матице српске, књ. 484, св. 4, 478–487.

Милица Радович-Тешич

ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЛЕКСИКИ ЕДЫ И ПИТЬЯ В ПОЭЗИИ ЛЮБОМИРА СИМОВИЧА

Резюме

В работе показано богатство и частотность употребления лексики еды и питья в поэзии Любомира Симовича. Речь идет о пласте общеупотребительной лексики, который хранит закрепившиеся значения и фразеологические обороты и при этом является фундаментом для многочисленных языковых механизмов новых метафорических и метонимических стилистических отношений. Представлены поэтические приемы: как коллективная языковая память трансформируется индивидуальными художественными инновациями, создающими новые значения лексики еды, питья, блюд и эстетически релевантные мотивирующие картины.